

JÍZDA KRÁLŮ

V HLUKU, KUNOVICÍCH A VE VLČNOVĚ

1. Popis projektu

Jízdu králů na území dnešního Zlínského kraje máme na základě písemných dokladů doloženu již v první polovině 19. století. Náleží k letničním obyčejům, které můžeme v jistých obměnách sledovat v celém evropském kulturním prostoru. Jízda králů na Slovácku má svůj ustálený průběh, nositele a také dobu konání, která byla tradičně spjata se svatodušním pondělím, respektive svatodušní nedělí.

Nominovaný statek se v současné době vyskytuje jako součást obyčejové tradice ve čtyřech lokalitách etnografické oblasti Slovácko, z nichž tři leží na území Zlínského kraje. Každoročně se jezdí v obci Vlčnov (3047 obyvatel), jedenkrát za dva roky v městě Kunovice (5491 obyvatel) a jednou za tři roky ve městě Hluk (4450 obyvatel). V uvedených lokalitách jsou v současné době zakotveny pevné termíny konání. Ve Vlčnově každoročně poslední neděli v květnu (od roku 1977, do té doby byl termín pohyblivý, vždy o svatodušní neděli). Město Kunovice ustálilo termín konání jednou za dva roky vždy druhou květnovou neděli. V Hluku je termín spjat s prvním červencovým víkendem.

Samotná jízda králů se koná vždy jeden den, i když prakticky ve všech lokalitách je na ni navázán širší program folklorních slavností.

Pravidelně se konávala v téměř každé větší obci na jihovýchodní Moravě do poloviny třicátých let 20. století. Postupně tento zvyk v obcích zanikal z důvodu úzkého navázání na agrární venkovskou kulturu, dostupnost koní i z důvodu probíhajících historických událostí a změn ve společnosti po roce 1945. Jedinými lokalitami, kde se až do současnosti tento zvyk dochoval, jsou na území Zlínského kraje právě obec Vlčnov a města Hluk a Kunovice.

Jízda králů je výroční obyčej, který má charakter obřadní objízdky chlapců a mladých mužů na koních, kteří mezi sebou vezou nedospělého chlapce ve věku 10 – 15 let oblečeného v ženském kroji – krále. V družině jedou vyvolávači oblečení ve slavnostním mužském oděvu, kteří tradičně hlasitě vyvolávají veršované útvary pochvalného či kritického charakteru - vyvolávky, které jsou určeny konkrétním osobám. Uprostřed družiny jedou pobočníci či pážata s tasenou šavlí v ruce tvořící tělesnou stráž nedospělého krále. Všichni tři jsou oblečení v obřadním ženském kroji s převládající bílou barvou. Na hlavě mají dívčí pentlení (Hluk) nebo korunu (Vlčnov, Kunovice), z níž splývají stuhý zahalující králi tvář. Pasivní úlohu krále umocňuje růže v ústech, která mu neumožňuje promluvit. Obřadní charakter celé trojice je podpořen bílou barvou oblečení i koní. Celá družina na ozdobených koních projíždí vesnicí, zastavuje se u domů a jezdci pronášejí k domácím i divákům krátké veršované provolání

pochvalného, žertovného, někdy i hanlivého charakteru, ve kterém upozorňují na kladné či záporné rysy povahy dotyčného nebo na jeho fyzický zjev. Ten, komu jezdec z královské družiny *vyvolá*, odmění jej peněžitým dárkem, který jezdcí zastrčí do pokladničky nebo do vysoké holínky krojové boty, či koše (Hluk).

Původ, historické kořeny i funkce jízdy králů dosud nebyly jednoznačně vysvětleny. Odborníci tak mohli rozvinout několik hypotéz. Mezi nejpravděpodobnější a etnografickou obcí nejvíce přijímané patří rovina iniciačních obřadů a zvyků, které mají magickými praktikami zabezpečit ochranu úrody, obydlí a zajistit prosperitu v hospodářství. Lze vysledovat také podobnost s některými z pohanských obřadů předkřesťanských Slovanů, které byly historickým vývojem přeměněny. Svatodušní obchůzky máme v různých podobách a pod různými názvy doloženy nejen na Moravě a ve Slezsku, v Čechách, ale obdobné se konaly také na Slovensku, v Polsku či na Ukrajině. Tyto obřadní obchůzky měly různé lokální názvy a krajové zvláštnosti, ale také řadu shodných nebo příbuzných znaků. Některé měly charakter závazného lidového obřadu, jiné formu hry či soutěže.

Na Slovácku má jízda králů podobu obřadní objíždky na koních s postavou předem vybraného krále. Společným prvkem u všech jsou vyzdobení koně. Výzdoba má v každé lokalitě svá zaužívaná specifika daná místním vkusem a tradicí. Na základě obrazových dokladů již od roku 1890 lze vypozařovat změny ve výzdobě koní především v souvislosti s upouštěním od výzdoby textilní a pořizováním méně nákladného papírového zdobení (po první světové válce). Výrobou se zabývají osoby znalé tohoto umění, které dodržují závazné normy a postupy při výrobě typické pro tu kterou lokalitu.

Jízda králů je v současné době celoroční přípravou a kolektivním dílem obyvatel obcí a měst, jež upevňuje společenství a rodiny jezdců, svobodných děvčat a také rodin krále. Ta považuje za čest, zvolení svého syna za krále, i když je to pro ně ekonomickou a pracovní zátěží. Jízda králů je společné úsilí vytvořené obyvateli měst a obcí, při níž tento obřad právě obyvatelé dané lokality vnímají jako charakteristický prvek svého sídla i sebe sama, do jisté míry má pro ně funkci seberealizace.

Městská a obecní zastupitelstva zajišťují jízdu králů organizačně a finančně, také se přidávají dobrovolníci z řad obyvatel, místní spolky a podílejí se na tvorbě doprovodných programů.

2. Zeměpisná lokalizace výskytu statku

Jízda králů, byla známá v historii v různých obměnách po celém evropském kulturním prostoru. Postupem času se vlivem celé řady závažných faktorů redukoval její výskyt především na jihovýchodní Moravu. V současnosti se pravidelně koná pouze ve třech lokalitách v etnografické oblasti Slovácko, které geograficky leží na území Zlínského kraje. Sídla jsou řazena abecedně:

Město Hluk, býv. okres Uherské Hradiště

Město Kunovice, býv. okres Uherské Hradiště

Obec Vlčnov, býv. okres Uherské Hradiště

3. Identifikace nositele statku

Nositeli prvku jsou hlavně aktéři jízdy králů svobodní mladí muži (cca 15 – 25 jezdců) tvořící královskou družinu – vlajkonoš, jezdcí, vyvolávači, král a dva pobočníci (púážata). Důležitou funkci má rodina krále a rodiny jezdců, vodiči koní, dívky a ženy, zajišťující přípravu tradičních oděvů, výzdobu koní společně s jejich majiteli a chovateli a osobami znalými tohoto umění – znalci místních tradic a tradičních rukodělných technik. Trvale žijící obyvatelé a také místní spolky se účastní obřadu a to ve formě příprav koní či údržbě krojů. Obecní a městští zastupitelé se také podílejí na jízdě králů, a to vydáním povolení k jejímu konání, zajišťováním organizační a finanční stránky konané akce.

Vzhledem k velkému počtu nositelů v průběhu let nelze publikovat konkrétní seznam nositelů ovlivňujících průběh tohoto obřadu. Jako nositelé a garanti existence zvyku zde figurují zástupci městských či obecních úřadů, které svým souhlasem s nominací vyjadřují podporu a závazek zachovat konání jízdy králů v dalších letech.

Nejstarší obsáhlejší zprávy popisující zvyk jízdy králů, *ježdění po králoch* či *honění krále* pocházejí z první poloviny 19. století. Například popis jízdy králů z hradištského kraje od Albina Heinricha, který ji zpracoval pro topografii Gregora Wolneho (*Die Markgrafschaft Mähren, topografisch, statistisch und historisch geschildert* z roku 1838). Větší pozornosti se dočkal však ve druhé polovině 19. století v období celkově zvýšeného zájmu o lidovou kulturu.

V 19. století patřila na Slovácku jízda králů ke slavnostem svobodné mládeže, jak dokládají četné zprávy a byla na moravských vesnicích běžným jevem. Zprávy o jízdě králů konané o svatodušních svátcích podávali sběratelé písní František Sušil, František Bartoš, historici jako Beda Dudík, národopisní badatelé Čeněk Zíbrt, Josef Klvaňa a další. K jízdě králů z Vlčnova pak existuje popis z pera novináře a literáta Jana Janči (1866 – 1928) popisující jízdu králů v 70. - 80. letech 19. století. Jejich záznamy jsou cenným pramenem z hlediska porozumění významu jízdy králů a důležitým srovnávacím materiálem pro mapování vývoje obřadu, který má patrně ještě předkřesťanské kořeny.

Ve všech lokalitách se jízda králů konala prokazatelně v průběhu celého 20. století, a lze usuzovat na to, že i ve století 19. byla běžným jevem jak v současně zachovalých lokalitách tak v místech, kde se dodnes nedochovala.

4. Taxonomické zařazení statku

Jízda králů je tradičně spojena datem svého konání se svátky přechodu jara a léta letnicemi. Křesťanský kalendář je pak označuje jako svátky svatodušní konané padesát dnů po Velikonocích, které jsou svým datem pohyblivé. Svatodušní svátky mohou tak připadnout na dny 10.5 – 13.6. Velkou nocí začíná „pentekostální doba“ padesátidenní doba, při níž se při bohoslužbách čte evangelium jen z Nového Zákona a je určována liturgickým řádem. Od 4. století se padesátý den od Hodu Božího Velikonočního chápe jako závěr doby velikonoční a je nazýván Božím hodem Svatodušním. Svatodušní svátky (latinsky pentacostes) slavila církev jako připomínku dne, kdy Mojžíš na hoře Sinaj obdržel Desatero.

V západní církvi patřily letnice po Velikonocích mezi nejvýznamnější křesťanské svátky vůbec, byly druhým církevním svátkem, při němž bylo možné posvětit vodu a udělovat křest. V předvečer této slavnosti se začala ve 4. století slavit vigilie a osmidenní oktáv, po kterém následovala řada nedělí po svatém duchu.

Lidové obřady a slavnosti, které se konaly během jednotlivých ročních období, měly především význam zajištění zdatu v hospodářském a rodinném životě kolektivu. Tato jejich podstata se zcela nevytratila, ani po té, co se lidové slavnosti a obřady spojily s křesťanskými. Vázaly se na jednotlivá roční období – mnohé z nich na dobu jarní a podzimní rovnodennosti a letního a zimního slunovratu. Tento jev je možné popsat u řady již zaniklých i stále živých nebo transformovaných obyčejů. Součástí každoročně se opakujících zvyků o letnicích byly královské obyčeje v nejrůznější podobě s ústřední postavou přestrojeného krále či královny. *Letnice*, nazývané ve východní Evropě jako svátky *rusalné* či *Turice*. Na Slovácku se v souboru královských obyčejů dochovala kromě jízdy králů jako další z reliktních královských obyčejů obchůzka královniček. V současné době živa jen ve Veletinách na Uherskobrodsku.

I přes nejasný původ jízdy králů, který je nejobvykleji spojován s prvky iniciace mladých chlapců do společnosti dospělých plnoprávných mužů, i význam ve snaze magickým způsobem zabezpečit ochranu úrody, obydlí a zajistit prosperitu v hospodářství. Jízda králů se však mimo to stala především výrazným komunikačním aktem v rámci celého společenství.

Zdroj: Návrhový list kulturního statku k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Zlínského kraje (stručný výtah)